

הערות וביאורים

בשלתן ערוך אדמו"ר הזקן

הלכות מוקצה

תדפיס חלקי

מעשינו
ישראל

הערכו
להנחלת והאדרת החסידות
ע"ש רבנו הקדוש פאור ישראל הביני'ס זיע"א

רח' אהרן פישל 16 ירושלים

הערות ניתן לשלוח:
כולל "מעייני ישראל"
רחוב פישל 16
ת.ד. 50274 ירושלים

~ דברים אחדים ~

לקראת חג הגאולה י"ט כסלו הבעל"ט הננו מוציאים לאור תדפים חלקי מתוך הקובץ "הערות וביאורים בשו"ע אדמו"ר הזקן - הלכות מוקצה" העומד לצאת לאור בקרוב בעזהשי"ת.

תקוותנו להוציא לאור את קבצי "הערות וביאורים" תמידין כסדרן, וכנראה בחוש שהדבר תורם רבות להגברת החיות בלימוד התורה, וכידוע עד כמה עורר ודרש זאת כ"ק אדמו"ר זי"ע נשיא דורנו.

הצורך בזה מתחזק ביתר שאת וביתר עוז בכללנו שהציב לעצמו מטרה, אליו שואף ומתקרב בסייעתא דשמיא להעמיד תלמידים הרבה – אברכים חסידיים מצוינים הוגים ולנים בעומקה של הלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ובהדגשה על דרכו של רבינו הזקן 'הלכתא בטעמא', ובד בבד הוגים ומעמיקים בתורת החסידות בהבנה והשגה לדעת את ה' כפי שהנחילנו רבינו הזקן ורבוה"ק ממושיכי דרכו.

ויהי רצון שעל ידי הפצת תורתו של בעל הגאולה, אשר זה נכלל ג"כ ב"יפוצו מעיינותיך חוצה" נזכה בעגלא דידן ל"קאתי מר" דא מלכא משיחא.

המערכת

תוכן העניינים:

ה.....שיעורי ראש הכולל

יא.....ביאורים בשו"ע אדמו"ר הזקן

יז.....ביאורים בקונטרס אחרון

כה.....שו"ת דברי נחמיה סי' כ' עם ביאורים והערות

לא.....בירורי עניינים בהלכות מוקצה

שער החסידות

לה.....ביאורים בתניא שער היחוד והאמונה



~ בדין טלטול מוקצה ע"י סכין ~

פגה שטמנה בתבן או בקש המוקצים יכול לתחוב בהם מחט או כוש ונוטלם והקש ננער מאליו, ומשמע בהדיא דאסרו לנער התבן בכוש וליטול הפגה בידיה דאל"כ ל"ל כוש וכרכר שראשן חד ידחפנו בקנה או בד"א אלא ודאי דדוקא קתני והן ננערות מאליהן אבל לטלטלם ע"י כוש אסור לפי שנעשה לו כיד ארוכה. ולהט"ז אפשר לומר דבאמת מותר גם ע"י קנה ורק לכתחילה יותר טוב לטלטל ההיתר מלטלטל האיסור ולכך כתבו שיקח כוש שראשן חד דוקא.

והוסיף עוד בקו"א וכתב וכן הוא בהדיא בתוס' ורא"ש ור"ן בשם הראב"ד ורשב"א ספ"י, ובר"ן פ"ב דביצה ומ"מ פכ"א, וכוונתו שהראשונים הללו דנו למה מותר לכבד הבית הא מזיז עפר המוקצה, ואף אחד מהם לא כתב הטעם שמותר משום שהוא טלטול מן הצד, אלמא דיש לו דין כידא אריכתא, ובאמת כדברי הרב נמצא להדיא במרדכי פרק כל הכלים אות תי"ד שכתב דאסור אפילו לר"ש מפני שמזיז עפר ממקומו והוי טלטול גמור, וליישב דברי הט"ז מבואר לקמיה.

עוד כתב הרב שם שזהו ג"כ כוונת התוס' שהביא המג"א סי' רנ"ט סק"ח, ולבאר דבריו נראה דאיתא בגמ' דף נ' ע"ב דבהטמין בדבר מוקצה ונתקלקל הגומא של הטמנה לא יחזיר

א. בסי' ש"ח סכ"ז כתב המחבר דקליפיים שאינם ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם אלא מנער את הטבלא והם נופלים, והט"ז בס"ק י"ח כתב לחדש דה"ה אם מעבירים ע"י דבר אחר כגון שהוא מגרר ע"י סכין מן המפה דמותר כיון דלא נגע בהם ה"ל טלטול מן הצד ומותר.

והבה"ט סקל"ד הקשה שדברי הט"ז סותרים זה את זה דבסי' שי"א סק"ב אוסר הט"ז לדחוף דבר שהוא מוקצה ע"י קנה, וסיים שם הט"ז וראיה לאסור ממש"כ בסימן תמ"ו סק"ו, ונשאר הבה"ט בקושיא, וכמו"כ בא"ר אות ס"ב נשאר בקושיא.

ב. ומכח זה יצא השו"ע הרב לפסוק נגד דברי הט"ז ס"ק י"ח, וביאר טעמו בסעי"ס ז"ל ולא התירו טלטול ע"י דבר אחר אלא כשדבר האסור כבר הוא מונח על דבר המותר והוא מטלטל בידיו הדבר המותר והדבר האסור מיטלטל עמו מאליו, כגון שמנער בידיו את הטבלא או את המפה שהקליפות מונחות עליה כבר והן ננערות ג"כ ונפלות מעליה מאליהן וכו', משא"כ כשמגררן בסכין אינן מיטלטלין מאליהן אלא הוא מטלטלן ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה, ע"כ.

ובקונטרס אחרון סי' רנ"ט סק"ג הוסיף להביא ראיות לשיטתו, ראיה ראשונה מס"ס שי"א גבי

טלטול מן הצד ושרי אם הוא לצורך דבר המותר ע"כ. ובשעה"צ סקצ"ה כתב בשם פמ"ג ומיושב קושיית הבה"ט, וביאור דבריו הוא דטלטול מן הצד מותר רק לצורך גופו של היתר או לצורך מקומו של האיסור וכדמבואר בב"י בסוף דברי הפתיחה ריש סי' ש"ח, ולכן הט"ז בסי' שי"א ובסי' תמ"ו מיירי דאין צריך למקום שמונח האיסור עליו רק רוצה להיפטר מן האיסור ולכן אוסר הט"ז, משא"כ הט"ז כאן בסק"ח מיירי באופן שרוצה להשתמש במקום שמונח האיסור ולכן מותר לטלטל מן הצד וכן מבואר בפמ"ג מ"ז סי' שי"א סק"ב, וכן משמע פשוטות לשון הט"ז סימן תמ"ו סק"ו וז"ל דאסור לטלטלו ע"י דחיפה בקנה דהוה טלטול מן הצד דשמייה טלטול ע"כ, ולא כתב דהוה כידא אריכתא, רק כתב דהוה טלטול מן הצד ששמייה טלטול, דהיינו באופן שאסור לטלטלו טלטול מן הצד דהיינו כשאין צריך למקומו.

ד. ונראה להביא ראיה לביאור הפמ"ג בדברי הט"ז מהמלחמות דף קכ"ד ע"ב, וז"ל ואם תשאל והלא בכבוד הבית מזיז עפר שאינו מן המוכן אומר אני שלא התירו אלא במקום סעודה דהוה ליה גרף של רעי וכו' א"נ התירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת עכ"ל, ונראה מדבריו דזה פשוט דכבוד הבית ודאי נחשב טלטול מן הצד רק שלא נחשב לצורך מקומו והוקשה לו דאין כאן היתר להזיז העפר שאינו מוכן ועל זה מתרץ בתירוץ שני דהתירו טלטול מן הצד לכבוד שבת שהבית יהיה מכובד דגם זה נחשב צורך כמו לצורך מקומו, וזה שכתב התירו טלטול מן הצד

הקדירה וכתבו התוס' וז"ל והכי גרע טפי מטלטול מן הצד דשרי דהכא צריך לטלטל אילך ואילך כשרוצה להטמין ע"כ. וכוונת הרב דגם התוס' סובר דלטלטל ע"י קנה הוה ידא אריכתא ולא זו בלבד אלא דגם עם קדירה מלא אוכל ג"כ נחשב ידא אריכתא וזה כוונת התוס' שכתבו דהכי גרע טפי דלא הוי טלטול מן הצד רק ידא אריכתא.

ועיין ברא"ש שם דף נ' ע"ב שכתב טעם אחר, וז"ל דודאי יטלטל הגיזין בידו לתקן מושב הקדירה ועל ידי הקדירה לא יטלטל פן ישפוך וכו' ע"כ, ומלשוננו משמע דבלי החשש שיטלטל בידו היה באמת מותר לטלטל ע"י הקדירה, ונראה לומר דמה שהתיר הרא"ש כאן ע"י הקדירה אין זה בשביל שחולק על כל הדין של ידא אריכתא דהרא"ש הוא אחד מהראשונים שמהם הביא השו"ע הרב ראיה לשיטתו וכנ"ל, רק סובר הרא"ש דבקדירה לא שייך לומר שנחשב ידא אריכתא דאין דרך כלל לטלטל ע"י קדירה מלאה ולכך שפיר נחשב טלטול מן הצד, זהו תמצית שיטת שו"ע הרב.

ולהט"ז אפשר לומר דהרא"ש באמת חולק על תוס' וסובר דלטלטל ע"י סכין ג"כ נחשב לטלטול מן הצד ולכך כתב דכל החשש הוא דודאי יטלטל הגיזין בידו והט"ז פסק כהרא"ש.

ג. וליישב דברי הט"ז כתב במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו, וז"ל וה"ה אם מעבירים ע"י דבר אחר כגון שהוא מגרר אותם ע"י סכין מן המפה דמותר, אם הוא צריך להשתמש במקום שמונח שם העצמות והקליפין דזה מיקרי

דגם הם יכולים להסכים דסתם כיבוד הבית לא הוה צורך למקומו.

ה. והנה לפי שיטת השו"ע הרב יוצא דגם באין צורך למקום האיסור ג"כ מותר טלטול מן הצד דודאי סתם כיבוד הבית לא הוה בכלל צורך מקומו ומשמע דדוקא מטעם ידא אריכתא אסור אבל לפי מש"כ הפמ"ג בדעת הט"ז טלטול מן הצד מותר רק אם צריך למקום האיסור, נמצא דיש לנו מחלוקת חדש בין השו"ע הרב והפמ"ג בדין טלטול מן הצד, ולפי"ז מש"כ השו"ע הרב בסס"ב וז"ל שהוא צריך להשתמש במקום השולחן לאו דוקא רק שהוא בענין שמפריע לו אם נמצא במקום הזה קליפות וזה ג"כ מספיק להתיר טלטול מן הצד לשיטתו.

ו. וראיתי במנחת שלמה סוסי' י"ד שכתב דאפילו החולקים על סכין אולי מודים שמותר לטלטל ע"י דבר שאין דרכו בכך, ולכאורה כוונתו על השו"ע הרב שהוא המחמיר בדין סכין ובאמת בקונטרס אחרון הנ"ל לא משמע כן שמבואר שם שלא היקל רק במטלטל ברגלו ולא בידו אפילו בדבר שאין דרכו בכך, ועוד נראה דאפילו נאמר דמודה בדבר שאין דרכו היינו לומר שאין דרכו כלל באף פעם דבסי' תמ"ו שאוסר הט"ז מיירי בפת לדחפו ע"י קנה וזה ודאי אין דרכו רק באופן שנמצא על הגג ועכ"ז אוסר השו"ע הרב.

דהיינו שהתירו טלטול מן הצד לכבוד שבת אע"פ שאין צורך ממש, וכזה מבואר בר"ן בפ"ב דביצה דף כ"ב ע"ב לגבי יו"ט.

ועכשיו שבאנו לזה נראה ליישב ראיית השו"ע הרב הנ"ל מדברי הראשונים שדנו בהיתר כיבוד הבית ולא כתב ההיתר מצד שהיא טלטול מן הצד, והוכיח הוא דהטעם הוא משום דאין כאן היתר טלטול מן הצד משום דהיא ידא אריכתא, ולפי מה שביארנו אין כאן היתר כלל רק באופן שצריך למקומו וסתם כבוד הבית לא נחשב צורך מקומו ולכך לא כתבו היתר זה וכמו שמבואר בדברי המלחמות.

אולם כד מעיינת שפיר נראה כאן מילתא דתמיה דהשו"ע הרב בעצמו הביא ראייה לדבריו מדברי הר"ן דביצה הנ"ל ולשון הר"ן והמלחמות שניהם שווים רק הר"ן מיירי לכבוד יו"ט והמלחמות מיירי לכבוד שבת וא"כ גם מהמלחמות יש ראייה להשו"ע הרב ולפי מה שביארנו אדרבא מהמלחמות יש ראייה להט"ז, ונראה דהשו"ע הרב הבין בכוונת הר"ן דלכבוד יו"ט התירו כיבוד הבית להחשיבו טלטול מן הצד, אע"פ שבעצם ע"י קנה הוה ידא אריכתא ולכך הביאו ראייה לשיטתו, אבל הט"ז והפמ"ג ודאי יכולים ללמוד כמש"כ לעיל דלכבוד שבת התירו גם אם לא הוה צריך למקומו וא"כ אדרבא מהמלחמות והר"ן יש ראייה להט"ז ופמ"ג וגם אין ראייה להיפך משאר הראשונים

~'~



~ ביאורים בשו"ע אדמו"ר הזקן ~

סימן שח

סעיף א אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו מה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע להסיע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח. ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה שמה ישכח ויוציא הדבר שמטלטל בידו לרשות הרבים והיה מן הראוי לפי זה לאסור אפילו לטלטל כלים שצריך להם אלא שאין גוזרים על הצבור יותר מדאי. ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטלים כל ימיהם כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השווה בכל אדם ומפני זה נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם כמו שיתבאר.

והנה בסעיף זה כתב רבינו שלש טעמים למה ש"אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת". ולשון קדשו בכאן הוא כמעט שוה לל' הרמב"ם (פ"ד סי"ג). אלא שרבינו, במקום לכתוב טעם השני של הרמב"ם מהשלש טעמים שכתב הוא ז"ל, הביא הטעם שכתב הראב"ד שם (מגמ' קמ"ג ז) ד"מפני גדר הוצאה נגעו בה". והנה הראב"ד הקשה מטעם זה שהוזכר בגמ' על הרמב"ם שכתב טעמים אחרים לאיסור זה. ותי' המ"מ שהרמב"ם לא הזכיר טעם זה "לפי שאע"פ שבתחלה נאסר הטלטול מפני גדר הוצאה, בימי נחמ"י בן חכל"י שלא היו נזהרין בהוצאה, אח"כ התירו קצת כלים כמוזכר בגמ', ונאסרו השאר מפני הטעמים שכתב רבינו, עכ"ל. וכן צ"ל לכאורה בדעת רבינו שכתב טעמים נוספים על גדר

אסרו חכמים וכו'. הנה בסי' זה מבואר בכללות שלשה סוגי מוקצה שאסורים בטלטול, ונאסרו בשלשה זמנים נפרדים, ומטעמים שונים. דהנה, "דבר שאינו ראוי בשבת ה' אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה או קודם לכן" (שוע"ר לקמן סעיף י"ז), "וזהו הנקרא מוקצה מחמת גופו" (שוע"ר סעיף ט' ע"ג כו"כ דוגמא). ואח"כ בימי נחמ"י בן חכל"י "עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה וגזרו על כל הכלים אע"פ שמלאכתם להיתר שלא לטלטלם כלל" (שוע"ר סעיף ט"ז ע"ג). "ואח"כ.. חזרו והתירו.. כלי שמלאכתם להיתר לצורך גופו או לצורך מקומו. ואח"כ.. חזרו והתירו לטלטל כלי שמלאכתם להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו" (שם, ע"ג).

הוצאה. וזהו שלב השלישי בהשתלשלות איסור טלטול מוקצה, ש"אסרו חכמים" אחר שהותר בימי נחמי' מקצת כלים.

[ולכאורה יש להקשות ע"ז ממ"ש הרמב"ם ורבינו בטעם הראשון שאסרו מוקצה "ויבוא.. [להצניע] להסיע אבנים", הרי לכאורה אבנים בכלל "דבר שאינו ראוי" שהי' אסור בימי דוד ושלמה, וא"כ איך יבוא להסיע.

אך באמת, במוקצה מחמת גופו ישנם שני גדרים: א) דבר שאינו ראוי, ב) דבר שאין עליו תורת כלי. וכמדוייק מלשון רבינו בדין מוקצה מחמת גופו (סעיף ט) שכתב "אבל כל דבר שאין תורת כלי עליו.. כגון אבנים ומעות ועצים וקנים.. ואפילו דבר שהוא ראוי להשתמש בו איזה תשמיש המותר בשבת כגון אבנים שראויין לפצוע בהן אגוזים.. כיון שאין תורת כלי עליהם אסור לטלטלן". הרי שביאר רבינו ב' סוגים במוקצה מחמת גופו.

ולפי"ז י"ל דהא דכתב רבינו בסעיף יז שדבר שאינו ראוי הי' אסור אף בימי דוד ושלמה, הרי דייק בזה דדוקא דבר שאינו ראוי כבר הי' אסור מאז. אבל אבנים שראויין לפצוע בהן אגוזים וכיו"ב באמת לא נאסרו עדיין עד זמן ש"אסרו חכמים" המבואר כאן.]

והנה מדברי המ"מ נמצא שמה שאסרו אחר שהתירו כו' הוא מטעמים אחרים ולא מטעם גדר הוצאה כנ"ל (לדעם המנצ"ס). וחידוש נוסף בזה מבואר בדברי רבינו בסוף הסעיף שכתב "ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם", ויתבאר לקמן אי"ה שזהו גדר חדש לגמרי באיסור מוקצה, ולא רק טעמים חדשים, דבגזירת נחמי' הנ"ל גדר האיסור הי' "גזירת כלים", כמבואר בשוע"ר (סעיף ט"ז).

משא"כ כאן ההבדל הוא בין "כלים שצריך להם" לכלים שא"צ להם, שזהו גדר במוקצה מדעת האדם וכמשנ"ת בארוכה בהערה הבאה.

ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם. לפום ריהטא נראה דכוונת רבינו שלא התירו לטלטל כ"א לצורך. אבל א"א לפרש כן, מפני כמה טעמים: א) בסעיף ב' כתב רבינו "כל דבר שיש תורת כלי עליו מותר לטלטלו... ואפילו כלי שמלאכתו לאיסור שהוא מוקצה מחמת מיאוסו דהיינו שאדם מסיח ומוקצה דעתו ממנו מחמת מיאוסו" וכו', ולכאורה קשה דעדיין לא השמיענו רבינו שיש ענין כזה של מוקצה דעתו מאיזה דבר שבגלל זה יהא אסור בטלטול. ב) לפי"ז נמצא דטלטול כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל ג"כ בכלל איסור זה שאסרו חכמים, וא"כ לקמן (סעיף ט"ז) כשכתב רבינו דאסור לטלטל כלי שמל"ה שלל"צ כלל לא הי' צריך להאריך בטעם הדבר שבימי נחמי' גזרו וכו' וחזרו והתירו וכו' ושלא לצורך כלל לא התירו וממילא נשאר באיסורו, ושם מבואר שגזרו בתחלה מפני שהיו העם מזלזלין באיסורי שבת, אבל לפמ"ש רבינו כאן, הרי טעם האיסור הוא מפני ג' הטעמים שכתב רבינו. ג) והוא העיקר, לפירוש זה הי"ל לרבינו לומר בהדיא "כ"א לצורך" וכיו"ב, ולמה תלה הדבר ב"כלים" שצריך להם.

ומכ"ז נראה ברור דכוונת רבינו במ"ש "כלים שצריך להם" היינו לסוג מיוחד של "כלים" שעליהם לא גזרו חז"ל, והיינו כלים שרגילים להצטרך ולהזדקק להם בשבת, וביותר פירוט - כלים שמלאכתם להיתר. ועל אלו לא גזרו אפי' לטלטלם שלא לצורך כלל. וע"כ הוצרך רבינו

בסעיף ט"ז לבאר הטעם שכלים שמל"ה אסורים בטלטול שלא לצורך כלל, שזהו ממה שגזרו בימי נחמי' וכו', אבל לא מהטעמים שכתב רבינו בסעיף א', ולאידך גיסא, מה כן נכנס באיסור שכתוב כאן, הן הכלים שאינו זקוק להם בדרך כלל, ולכן אין כוונתו עליהם, אלא מקצה דעתו מהם, וע"ז גזרו שאפי' אם יצטרך לטלטלם לצורך גופם וכדו' מ"מ בהקצאתן עומדים. ובכלל זה מוקצה מחמת חסרון כ"ס. וא"ש דברי רבינו.

* * *

וכלים שמלאכתם לאיסור יש לדון האם הם בכלל איסור מוקצה שאסרו חכמים, או דלמא לא נאסרו בכאן אלא ב"גזירת כלים" שגזרו בימי נחמי', ומצינו שנחלקו בזה הראשונים, דבשו"ת הרא"ש (סי' כז אות ט' נחמלמו) מפורש דכלים שמל"ה בגדר מוקצה, ולכן כ' שם הרא"ש בהמשך התשובה שם בדין מדוכה שיש בה שום (עי' טו"ז ושו"ע סעיף ה') "שהמדוכה לשום כקדרה לתבשיל שהיא תשמיש לשום מבעו"י הלכך שרי לטלטלה אפי' מחמה לצל", ומדכתב הרא"ש "מבעו"י" מוכח דבלא"ה אינו מוכן ויש בו איסור "מוקצה", דאם איסורו רק מחמת גזירת כלים ל"ל מבעו"י, אפי' הניח השום בשבת עצמה סגי שהרי עכשיו הכלי הוא תשמיש לשום. ולאידך, בהשגות הראב"ד לרי"ף ריש ביצה (אות ב') כתב "בדבר שמלאכתו לאיסור מה שאסרו בו לא באו לו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו". ועד"ז כ' בחי' הר"ן ר"פ כל הכלים (קנ"ג, ז' ד"ה אלף אמר רבה) "דאפי' לר"ש דלית לי' מוקצה מודה הוא בכלים שמלאכתן לאיסור.. דלאו משום מוקצה נגעו בהם אלא טלטול הוא שאסרו בשבת" ע"ש.

והנה ע"ד שיטת רבינו בזה, הנה יש מי שדייק ממה שכתב רבינו דין כלי שמל"ה (סעיף י"ז ואילף) אחר שגמר לבאר דיני מוקצה, וסיכום כמה סוגי מוקצה יש (עי' סעיף י'), דמשמע שרבינו ס"ל שאיסור טלטול כלים שמל"ה הוא רק מגזירת כלים שגזרו בימי נחמי', אבל לכאו' מוכח להיפך מזה שלא הזכיר רבינו גזירת נחמי' בכלי שמל"ה, ולא הוצרך להזכירו כ"א רק בדין כלי שמלאכתו להיתר דשלא לצורך כלל אסור (סעיף ט"ז), שם ראה רבינו צורך להביא השתלשלות הגזירה שגזרו בזמן נחמי' ושאח"כ חזרו והתירו וחזרו והתירו עם כל הפרטים שבדבר, דמזה נראה ברור דכלי שמל"ה אסור גם לולא גזירת כלים, וע"כ מטעם "מוקצה" המבואר בסעיף א' (כ"ל נארוכה). וכן יש לדייק מדברי רבינו (סעיף י"ג) בדין דבעודו בידו מותר להניחו באיזה מקום שירצה, וכתב שם ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור... ויש מי שאוסר במוקצה גמור" ע"ש, משמע שכלים שמלאכתם לאיסור ג"כ בגדר "מוקצה", אך לא "מוקצה גמור" כמוקצה מחמת חסרון כ"ס וכיו"ב שאין להם שום היתר בטלטול, משא"כ כלים שמל"ה מותרין לצורך גופם ומקומם. ולפמשנ"ת (נא"מ א) יובן היטב, דכלי שמל"ה נכנס במקצת בגדר "כלים הצריך להם" שלא גזרו עליהם משום מוקצה, דגם כלי שמל"ה ה"ה מזדקק להשתמש בו בשבת לצורך גופו וכיו"ב, אבל לא כמו כלי שמל"ה שמיחד למלאכת היתר, וע"כ כלי שמל"ה שלא לצורך גו"מ באמת מוקצה הוא מדעתו, ואסור מהטעמים שכתב רבינו בסעיף א', אך לצורך גו"מ לא שייך איסור מוקצה כנ"ל.



~ ביאורים בקונטרס אחרון ~

סימן רסב

מבוא: בשו"ע סעיף ב' כתב רבינו "וטוב לזיהר בסעודת הלילה שלא לזרוק דבר בבית חוץ לשלחן אם אין דרכו לכבד הבית בדבר המותר (עיין סי' של"ז) אחר סעודה זו, שלא ינוול את הבית, אלא יזרוק על המפה שעל השלחן ואח"כ יערה חוץ לבית, וכן בסעודת שחרית אם אינו מכבדו אח"כ".

ודבר זה הוא מדין "כבוד שבת", דהנה "שני דברים נתפרשו בשבת ע"י הנביאים, והם כבוד ועונג, שנאמר וקראת לשבת עונג לקדוש ה' **מכובד**, ועיקרן מה"ת שהשבת הוא בכלל מקראי קדש... ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקי' ולענגו בענג אכילה ושתי" (שו"ע ר סי' רמב ס"א, וע"ש עוד בזה). וכאן בסי' רס"ב נתבארו דיני כבוד שבת, ונכללו בזה שני ענינים כמ"ש בכותרת הסימן "לקדש השבת בשולחן ערוך ובכסות נקיי", וזהו סדר הסעיפים (בשו"ע ר), שבסעיף א' מבואר דין סידור השלחן, ובסעיף ב' - כמה פרטים בניקוי הבית "לכבוד שבת" (ולכאורה זהו פרט בדין "לקדש.. בשולחן ערוך"), ואח"כ (סעיפים ג-ה) מבוארים דיני "כסות נקי".

נושא הדיון: רבינו בא לבסס בקו"א מש"כ בפנים "וטוב לזיהר.. שלא לזרוק" כו', שזהו ענין של זהירות בלבד, ודלא כמ"ש המ"א שיש איסור בדבר (משום ניוול הבית שאין זה כבוד שבת).

א) בודאי שאין איסור גמור בזה מדינא, - לזרוק דברים בבית חוץ לשלחן כשאין בדעתו לכבד הבית אח"כ, ואפילו כשברור לו שלא יכבד, וכגון שאין לו כלי שמותר לכבד בו בשבת (עי' להלן).

כיון שמהרי"ו מתיר לגמרי כדמשמע מסתימת לשונו. - ז"ל מהר"י ווייל ב"דיני והלכות" שבסוף שו"ת שלו, אות ט' (נעתק בדרכי משה ובמ"א סק"א): מותר לזרוק דבר מחוץ לשלחן, ואין לחוש לאותן האומרים שזרקין המלאך, עכ"ל. (הכוונה בזה ראה להלן בסמוך.) והנה מ"ש מהרי"ו "מותר" משמע דמותר לגמרי.

וגם בדרכי משה כתב ואם כיונו לזה נכון לעשותו, משמע דאין איסור מדינא. - הד"מ כתב ע"ד מהרי"ו הנ"ל וז"ל: ולא ראיתי ולא שמעתי מימי שום אדם שחשש בדבר זה, גם חשש של הבל הוא, דבאיזה מקום מצינו מקום לחשש בזה, אם לא שדבריהם דרך משל, שאם יזרוק דברים חוץ לשלחן ולא יוכל לכבד הבית בשבת, א"כ יהא הבית מנוול ואינו כבוד שבת, ובזה פוגעין וזרקין

במלאך¹ הטוב המלוה האדם שדרשו רז"ל² שכשמוצא נר דלוק ושלחן ערוך כו"ג³, ואם כווננו לזה הדבר נכון לעשותו, אבל לא ראיתי שחוששין לזה אלא מכבדין אח"כ הבית בדרך שאין בו חשש איסור כדלקמן בסימן של"ז, עכ"ל הד"מ. והנה ממ"ש בד"מ **נכון לעשותו**⁴ משמע⁵ דאין איסור מדינא לזרוק דברים בבית ולהשאירם כך.

וכן משמע בהדיא בגמרא (סוף פרק כ"א) 6 דרב ששת זריק להו אל עבר השלחן כדפרש"י - בנוגע לגרעיני תמרים המוקצים מבואר בגמ' שם כמה אופנים איך נהגו המאוראים לפנותם, ובקשר לזה איתא שם "רב ששת זריק להו בלישני", ופירש"י "אל עבר השלחן".

ולא הזכירו שהי' מכבד אח"כ בדבר המותר - וא"כ מבואר מזה שמותר לזורקם ולהשאירם כך בבית.

ובפרט שכיבוד בדבר המותר לא הוזכר כלל בשום מקום בגמ' - דהנה בגמ' (שבת צה, א) מבואר בברייתא איסור הכיבוד בשבת, וכן מבואר עוד שם פרק כל הכלים (קכד, ב) דמכבד של תמרה הוה כלי שמלאכתו לאיסור כיון שאסור לכבד הבית משום אשוויי גומות (ראה פירש"י שם). אמנם לא מצינו בגמ' שיש היתר לכבד בדבר מסויים שאין בו משום חשש דאשוויי גומות⁷. אלא כיבוד בדבר המותר נתבאר לראשונה בדברי הפוסקים. עי' ב"י סי' של"ז כתב בשם האגור שמותר "לכבד בבגד או במטלית". ובדרכ"מ שם ביאר טעם האגור "דמאחר דדברים קלים הן אינן נוטלין רק האבק שלמעלה וליכא למיחש בהו לאשוויי גומות". וכן פסק הרמ"א להלכה, וכ"כ רבינו שם (סוס"ב).

בודאי שלא סמכו כאן על סברא החיצונה וליתן מכשול לפנינו - מאחר שלא הוזכר בש"ס דין כיבוד בדבר המותר, הרי "הנחה פשוטה", אצל זה שלומד עובדא דרב ששת הנ"ל, שלא היו מכבדים הגרעינים אחר שזרקן, שזה שיכולים לכבד בדבר המותר הרי זה בגדר "סברא חיצונה", כלומר שמי שיודע דבר זה ה"ו ממקום אחר, ולא מהש"ס. ואם נימא שיש איסור לזרוק דברים

¹ אוצ"ל זוורקין המלאך. א"נ ר"ל פוגעין.. במלאך. ודו"ק.

² שבת קיט, ב.

³ ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר יה"ר שתהא לשבת אחרת כך כו'. וראה לקמן הערה 29.

⁴ מלשון רבינו שהעתיק מהד"מ, ואם כווננו לזה [נכון לעשותו] משמע שגם מתיבות אלו יש ראייה שאין איסור מדינא. וי"ל שנקטו רבינו לתוספת רא"י שאין איסור כלל לזרוק הדברים בבית, והיינו דמלשון הר"מ "נכון לעשותו" משמע שאין זה אסור, ויתירה מזו דייק רבינו, שגם "נכון" זה לא ברירא להד"מ למימר הכי, שלא כתב אלא ש"אם כווננו לזה" (אלו שחששו שלא לזרוק כו'), או - "נכון לעשותו". משמע שמסתפק האם זהו בכלל כוונתם. ושם לא לזה כווננו - אין שום מקום לחשוש לזה, ואפי' "נכון" ג"כ ליכא.

⁵ מש"כ רבינו ש"משמע" כן משלון הדרכ"מ, ולא כתב שמוכח כן ממ"ש הדרכ"מ "נכון לעשותו", י"ל שגם רבינו ס"ל כמ"ש המהר"ק [שורש ט"ל, הובא בס' כללי הפוסקים וההוראה להגר"י שי' פרקט, כלל קכ"א וע"ש מה שדן בארוכה דכ"ז ע"פ דברי רבינו כאן ובעוד כמה מקומות], לשואל שרצה לדייק מלשון "נכון" שכתב א' הפוסקים, שאין איסור אלא לכתחלה - "לא ידעתי מנין לך דדוקא לכתחלה, דילמא גם בדיעבד אסור".

ומכאן הביאו בספרי הכללים [כמובא בס' הנ"ל] שאין לדקדק מלשון נכון דדוקא לכתחלה אבל לא בדיעבד. אלא, שלפום ריהטא הי' אפשר לפרש כוונת מהר"ק שאפילו היכא שכתבו הפוסקים לשון זה ה"ו גם בדיעבד. אבל באמת אפשר שזהו גם שיטת רבינו בדבר זה, ולכן כתב שמלשון הדרכ"מ משמע שאין איסור מדינא, אבל א"ו מוכרח, די"ל דבמשמעות ל' זה נכלל גם בדיעבד. [עפ"י ס' כלה"פ שם בסוף ההערה לכלל הנ"ל].

⁶ שבת קמג, א.

⁷ בגמ' קכד, ב מוחלק בין מכבדות של תמרה דהוה כלי שמלאכתו לאיסור (כני"ל) לבין מכבדות של מילתא שמותרין בטלטול מחמה לצל כדון כלי שמלאכתו להיתר. אך אין זה עשוי' לכבד קרקעות אלא לכבד השלחן (ראה פרש"י שם), שבו לא שייך כל האיסור דכיבוד. וא"כ עדיין לא מצינו בש"ס שיהי' היתר לכבד הקרקע באיזה אופן שיהי'.

בבית אם לא שיכבדם אח"כ, נמצא שסתמו בעלי הגמ' במקום שהי' להם לפרש ולבאר בהדיא שאחר שהי' רב ששת זורק הגרעינים היו מכבדים אותם (בדבר המותר), ועכשיו שלא הזכירו שהי' מכבדם אפשר לטעות וללמוד מעובדא דרב ששת שמותר לזרוק גרעינים בבית, "אל עבר השלחן", בלי לכבדם אח"כ. וע"כ צ"ל שאין שום איסור בדבר. וממילא א"ש הטעם שלא חששו להזכיר שהי' מכבדם אח"כ.

עתה בא רבינו להביא תוספת ראי' מעובדא דרב ששת הנ"ל שאין שום איסור לזרוק גרעינים בבית בלי לכבדם אח"כ:

ועוד, דהא היתר כיבוד בדבר המותר אינו אלא לפי דעת הרמב"ם וסיעתו האוסרים כיבוד משום משוה גומות בלבד - בהא דאסור לכבד הבית מצינו ב' טעמים בראשונים. הרמב"ם⁸ כתב הטעם משום "שמא ישוה גומות", פי' ויבוא לעבור על איסור דאורייתא ויתחייב משום בונה (בבית. ובחצר - משום חורש). ועפ"י טעם זה כתב הרמב"ם שאם הי' רצוף באבנים - מותר, דבזה לא שייך לחשוש לאשווי גומות, וזהו דיעה הא' שהביא רבינו לקמן סל"ז ס"ב. ועוד נפק"מ לטעם זה, לכבד בבגד או מטלית, שהבאנו לעיל בשם האגור שבזה מותר לכבד, הנה זהו רק לטעם הרמב"ם, דלכן בדבר קל שלא שייך בו חשש דאשווי גומות, כנ"ל, מותר⁹.

אבל לפי דעת התוס' ורא"ש סוף פ"י, והראב"ד שהביא הר"ן, דיש בכיבוד משום טלטול מוקצה - עוד טעם מצינו לאיסור כיבוד הבית, והוא מש"כ התוס'¹⁰ - "מפני שמזיז עפר ממקומו". פי', ועפר ה"ה מוקצה מחמת גופו (שוע"ר ס"ח ס"ח), ואסור אף לר"ש, וכ"כ הרא"ש¹¹, וכ"כ הר"ן¹² בשם הראב"ד.

א"כ גם בדבר המותר אין היתר כלל לכבד הגרעינים - לא יתכן היתר לכבד הגרעינים אלא רק לפי הטעם שהאיסור הוא משום אשווי גומות, דבדבר דלא שייך בי' חשש זה - מותר לכבד, אבל

⁸ פכ"א ה"ג.

⁹ יש להעיר דהך טעמא דשמא יבוא לאשווי גומות כ"כ רש"י (צה, א ד"ה משום שבות - "דלמא כי כניס לי' מתמלאין הגומות שבבית מאליהן והוי בנין". קכד, ב ד"ה של תמרה - "לכבד את הבית דאסור משום אשווי גומות". וע"ע רש"י צה, סוע"א ד"ה כר"ש). ומה שהביאו רבינו רק בשם הרמב"ם, דלא כטעם השני שהביא בשם כו"כ ראשונים, י"ל בדא"פ דהיינו משום שהרמב"ם עצמו כתב - עפ"י הטעם שנתן לדבר - אופן שמותר לכבד, וכמובא בפנים בהערה. וזהו נתינת מקום לשאר נפק"מ היוצאות מטעם זה. כמו - כיבוד בדבר המותר. משא"כ ברש"י לא מפורש אופן שמותר לכבד לפי הטעם דאשווי גומות. ודו"ק.

¹⁰ צה, א סד"ה והאידינא.

¹¹ סוף פ"י (שם).

¹² לו, א מדפי הר"ף ד"ה והאידינא. והמעין שם יראה שהראב"ד קאי ע"ד הר"ף (הובא לפנ"ז בר"ן שם) שמותר לכבד הבית, ואינו אסור אלא לר' יהודה. וע"ז כתב הראב"ד שלא התיר הר"ף כיבוד אלא בבית "שנתכבד מע"ש, ולא נפל בו בשבת לא קליפי אגוזים.. ולא כל דבר שאסור לטלטלו, אלא שהוא רוצה לכבדו משום פירורין.. או של עצמות שהם ראויין למאכל בהמה, אבל אם לא נתכבד מע"ש אפילו אין שם לא קליפי אגוזים.. כיון דלא אפשר לבית בלא גומות לא סגיא דלא משוי גומות" וכו' ע"ש. ומבואר שהראב"ד סובר משני הטעמים, הן משום אשווי גומות והן משום מזיז עפר, ולכן כתב שהר"ף התיר רק באופן שאין שם מקום לב' חששות אלו, היינו א) שנתכבד מע"ש שאין חשש דאשווי גומות (דאו "אפשר דלא משוי גומות, או מפני שאין שם עפר כדי להשוותה או מפני שלא יגיע מעט עפר שבו לגומא"), וגם - ב) שאין מונחים שם דברים המוקצים, שבזה נסתלק החשש שכתבו התוס' וסיעתם. וילה"ק למה ציין רבינו לשיטת הראב"ד רק בטעם דכיבוד משום טלטול העפר, ולא (גם) בטעם הא' דמשום אשווי גומות, וצ"ע.

להטעם שאסור משום טלטול מוקצה אין שום אופן שיהי' מותר לכבד דברים המוקצים¹³. ולמה אסור לכבד הגרעינים -

שהם מוקצה אליבא דרבי יהודה לפי דעת הרא"ש - הגמ'⁶ הביא עובדא דרב ששת, בהמשך להא דאיתא שם "הני גרעינין דתמרי ארמייתא שרו לטלטולינהו.. ודפרסייתא אסור. ומבואר ברש"י דארמייתא "תמרים רעים הם ומאכילין התמרים עצמן לבהמה", אבל "פרסייתא - תמרים טובים הם ואין מאכילין אותן לבהמה"¹⁴. וכתב הרא"ש "והך סוגיא כר' יהודה. ואנן קי"ל כרבי שמעון דלית לי' מוקצה ושרי לטלטולינהו". והיינו שלעולם גם פרסייתא ראוין להאכילן לבהמה, אלא שאין הדרך להאכילן להם, ומשו"ה הו"ל מוקצה¹⁵.

או לפי שאינן ראוין כלל לדעת הרמב"ם - מדברי הרמב"ם בדין זה דטלטול גרעינים עולה ביאור נוסף בהא דרב ששת. וז"ל הרמב"ם¹⁶: כל הקליפין והגרעינין הראויין למאכל בהמה מטלטלין אותן. ושאין ראוין אוכל את האוכל וזורקן לאחוריו ואסור לטלטלן, עכ"ל. הרי שפסק בסתמא שאסור לטלטלן, אע"ג דקיי"ל כר"ש, וע"כ ס"ל שסוגיא זו אתיא אליבא דר"ש, ודלא כמ"ש הרא"ש, והטעם דאסור אף לר"ש, זהו מש"כ הרמב"ם שאינן ראוין. היינו שאין ראוין למאכל בהמה וממילא הו"ל מוקצה מחמת גופו שאסור אף לר"ש כיון שאינן ראוין לכלום.

ועכ"פ הרי מבואר שהגרעינים שהי' רב ששת זורקן היו מוקצין. וא"כ לפי הטעם שאסור לכבד הבית משום שמזיז עפר ממקומו, ה"נ הי' אסור לכבד הגרעינים. ואעפ"כ לא הי' רב ששת נמנע מלזורקן בבית בידעו שישארו שם משך כל השבת. ומוכח מזה שאין שום איסור לעשות כן משום כבוד שבת¹⁷.

¹³ אמנם יש אופן שמוותר להזיז מוקצה, והיינו ע"י טלטול כלאחר יד (שוע"ר ס"ח סט"ו), שאינו בגדר טלטול כלל, אבל כאן שרוצה לכבד המוקצה זהו טלטול גמור ע"י דבר אחר. ובאמת הנה שיטת הט"ז (ס"ח סק"ח) דאם מגרר מוקצה ע"י סכין הו"ל טלטול מן הצד, כיון שאינו נוגע בהמוקצה, ולכאורה ה"ה כיבוד מוקצה מותר לדעת הט"ז כדן טלטול ע"י דבר אחר שלצורך דבר המותר, מגן שצריך למקומו, (ראה שו"ע סי' שי"א ושוע"ר שם ס"ד), ובגדו"ד משום נקיון הבית, מורת. אבל רבינו (שם ס"ס) חולק על הט"ז וכתב שלגוררן בסכין אין זה טלטול ע"י דבר אחר, "אלא הוא מטלטלן ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה", ע"ש בארוכה. ולהעיר שגם הט"ז כתב (בסי' שו"א סק"ב) "דאסור לדחוף ע"י קנה דבר שהוא מוקצה", והביא רא"י לזה, וכבר העיר הבאה"ט (ס"ח סק"ד) ע"ד הסתירה שבדברי הט"ז. ולהעיר, שאין כוונת הבאה"ט שהט"ז בסי' שי"א חזר בו ממש"כ בסי' ש"ח (כמו שהבינו המגיהים שוע"ר הוצ' החדשה שע"י קה"ת - ס"ח הערה תקיב), שהרי לא כתב כן כלל, רק הניח בקושיא. וכן מוכח משיטת רבינו במ"א (קו"א לס' ר"ט סק"ג) שהאר"ך שם להוכיח כשיטתו דלא כט"ז, ולא כתב שהט"ז עצמו חזר בו.

ועכ"פ לשיטת רבינו א"ש דכיבוד מוקצה הוה טלטול ולא מיקרי טלטול ע"י דבר אחר, ובאמת מכאן (מ"מ ש' התוס' וכו' טעם זה) הוכיח רבינו (ג"כ כשיטתו (ראה קו"א שם)).

¹⁴ ע"י עוד פירוש בזה ברי"ף (נט, ב). והובאו ב"י ס"ח ס"ל.

¹⁵ ואע"ג דקיי"ל כר"ש וא"כ מותר לטלטלם, מ"מ החמיר רב ששת, וכמ"כ שאר האמוראים שלא רצו לטלטל גרעינים אלו בהדיא (ע"ש בגמ'), לחוש לשיטת ר"י. ועי' רא"ש שם שזהו שהביא הרי"ף הנהגות אלו לאשמועינן דאדם חשוב צריך להחמיר על עצמו. פכ"ו הט"ז.

¹⁷ יל"ע דבשלמא לשיטת הרמב"ם שאסור לטלטל הגרעינים משום שאינן ראוין, ע"כ ידע רב ששת שלא יכבדו הבית אח"כ אלא ישארו הגרעינים במקומם, אבל לפי הרא"ש הרי לרב ששת היו אסורין בטלטול משום דהחמיר ע"ע לנהוג כר"י, אבל לבני הבית וכו' לכאורה למה לא יכבדו מאחר דקיי"ל כר"ש (למ"ד דאיסור כיבוד משום טלטול מוקצה). וז"ל שהנהיג רב ששת איסור בתוך הבית. ולפי"ז נמצא שאין כוונת הרא"ש (הנ"ל הערה 15) במה שכתב שהרי"ף הביא כ"ז לאשמועינן דאדם חשוב צריך להחמיר ע"ע, שמשום זה (אדם חשוב) החמירו רב ששת וכו' שלא לטלטל הגרעינים בידים, דאי משום הא לכאורה פשוט שאין מקום לומר שגם שאר בני הבית נאסרו בגלל זה. ומי שיאמר כן חידוש הוא בידו. אלא כוונת הרא"ש שרב ששת וכו' ס"ל להלכה כר"י, אלא שלא קיי"ל כן, ומ"מ הביאם הרי"ף לומר דאף לדין הנה אדם חשוב צריך להחמיר ע"ע. ודו"ק.

ועוד - למעלה ביאר רבינו שבהכרח לומר שלא הי' רב ששת מכבד הבית אחר שזרק הגרעינים, שהרי יש איסור בדבר משום טלטול מוקצה, אי משום דס"ל כר"י ואסור משום מוקצה, אי משום שאינן ראויים לכלום. ולכאורה יש להקשות ע"ז דהא קיי"ל "כל דבר מטונף... מותר להוציאם לאשפה"¹⁸, "אפילו בידיו ממש בלא כלי וזהו הנקרא בכל מקום גרף של רעי"¹⁹. והטעם שהתירו טלטול מוקצה גמור בכה"ג - "מפני כבודו"²⁰. וא"כ אפילו אם הגרעינים מוקצין הם, מ"מ אחר האכילה מותר להוציאם מדין גרף של רעי הנ"ל. וא"כ נפלה הראי' שהביא רבינו להוכיח **שעל כרחק** לא הי' רב ששת מכבדם אח"כ²¹, וע"ז כתב רבינו דלא קשה מידי -

דגם לפי דעת הרשב"א וסיעתו דמתירין טלטול בכיבוד משום דהוה לי' כגרף של רעי - שיטת הרשב"א, הובא בב"י סי' של"ז²², שמותר לכבד (בקרקע המרוצף²³) אפילו "יש בו עפרורית וקליפי אגוזים, וכיו"ב מהדברים האסורים בטלטול, מותר לכבדם מפני שהם לו כגרף של רעי"²⁴. ולפי"ז י"ל שלעולם הי' רב ששת מכבד הגרעינים מדין גרף של רעי ואין שום איסור בדבר, וכנ"ל בארוכה,

מכל מקום היכי עביד רב ששת לכתחלה, דהדרא קושיא לדוכתה וכי עושין כו' ע"ש בגמ' - לפני שהביא הגמ' הנהגת רב ששת איתא שם בגמ' "רב הונא ברי' דרב יהושע עביד להו [-לגרעינים המוקצים] כגרף של רעי (צוברן לפניו כשאוכל התמרים עד שנמאסות בעיניו, ונוטלין אותן מפניו כגרף של ריעי ונותנן לבהמה - רש"י), א"ל רב אשי לאמימר וכי עושין גרף של ריעי לכתחילה?" "שאף שהתירו להוציא הדבר המאוס מ"מ לא יעשה לכתחלה דבר שיהי' בודאי אח"כ מאוס לפניו ויוציאנו"²⁵. וא"כ אי אפשר לומר שרב ששת הי' זורקן ע"ד להוציאם אח"כ מדין גרף של ריעי²⁶.
ע"ש בגמ' -

ובמגיד משנה, דמהאי טעמא צריך לזרוק אחורי המטה - על מה שכתב הרמב"ם¹⁶ בנוגע לקליפין וגרעינין שאינן ראויין, שזורקן לאחוריו, כתב המ"מ שהטעם שזורקן "לאחוריו" דייקא היינו משום שלפניו ה"ה עושה גרף של רעיואין עושין גש"ר לכתחלה. וממילא -

¹⁸ שו"ע סש"ח סל"ד, שווע"ר שם סעיף עב.

¹⁹ לי' רבינו בשו"ע שם.

²⁰ שווע"ר סשל"ז ס"ב, אבל מש"כ בסי' שח שם (בסוף הסעיף) "משום כבוד הבריות" - לכאורה מוסב (רק) על דין האחרון שבסעיף הנ"ל, ע"ש.

²¹ אבל ראי' הא' שהביא רבינו **מסתימת הגמ'** שלא סמכו על סברא החיצונה וכו' - עדיין קיימת אף לפי קושיא זו.

²² ד"ה וכתב הר"ן.

²³ כ"מ בשווע"ר דלהלן.

²⁴ לי' שווע"ר סשל"ז ס"ב.

²⁵ לי' שווע"ר סש"ח סעיף עה.

²⁶ לכאורה עיקר חידושו של הרשב"א (לא שגרעיניו וכו' ג"כ בגדר גרף של רעי אם הם מאוסין עליו, דזה פשוט, אלא) שמותר לכבד באופן המותר אע"פ שעי"ז מטלטל דברים המוקצין, והטעם - משום גרף של רעי. אבל הוצאת הגרעיניו בידיו מדין גש"ר מותר גם לולי דברי הרשב"א, אמנם מה שהוצרך רבינו לומר שמותר להוציאם משום גש"ר אליבא דהרשב"א דייקא, היינו משום שלכאול' לא יעלה על הדעת שהי' מקבין הגרעינים על יד על ידי כדי להוציאם. וק"ל.

א"כ לרב ששת צריך לומר שכשזרקן לעבר השלחן לא הי' מקפיד עליהם כל כך שיהיו כגרף של רעי - בהכרח לומר שלא הי' רב ששת מקפיד עליהם, וממילא אפילו כשנצטברו לא הי' בעיניו כגרף של רעי -

ובפרט שהי' סגי נהור. - רב ששת סגי נהור הי' כדאיתא בגמ'²⁷, וממילא מובן עוד יותר הטעם שלא הי' להגרעינים דין גרף של רעי, דמאחר שלא הי' רואה אותם לא הי' מקפיד עליהם. ומכ"ז נמצא שבאמת הי' אסור להוציאם אח"כ, וא"כ בשעה שזרקן רב ששת הי' זה ע"ד להשאירם בבית. ומוכח מכאן שאין שום איסור בדבר²⁸.

ואיך שיהי', עכ"פ כיון דלכל הני רבוותא אין איסור מדינא - כבר נתבאר בתחלת הקו"א שלפי המהרי"ו והדרכי משה אין שום איסור בדבר -

ולא מצינו חולק עליהם בזה -

א"כ אין בזה אלא זהירות בעלמא כמשמעות לשון הדרכי משה - שכתב "ונכון לעשותו", כמו שנתבאר בתחלת הקו"א.

(והמג"א לא דק בלישני) - המג"א²⁹, אחר שהעתיק ל' הדרכי משה, כתב "וא"כ במקום שלא נהגו לכבד בליל שבת אסור לזרוק", אבל רבינו הוכיח מלשון המהרי"ו גופא, שממנו מוצא כל דין הזה, וכן מלשון הדרכ"מ, שאין שום איסור מדינא. אלא שהדרכ"מ כתב שנכון לעשות כך, וכן כתב רבינו בפנים. ומפרש רבינו שגם המ"א גופי' ודאי אין כוונתו שזה אסור מדינא, אלא "שלא דק בלישני", ולעולם מודה המ"א שאין בזה כ"א משום זהירות בעלמא³⁰.

²⁷ ברכות נח, א.

²⁸ לכאורה נמצא מדברי רבינו שנקיין הבית מדין כבוד שבת אין זה תלוי בדעת האדם, לומר שאם אין הוא מקפיד על הלכלוך וכו' שאין חיוב לנקותו, דא"כ מה הוכיח רבינו מרב ששת, והרי כמו שלא הי' מקפיד על הגרעינים כדי שיהא להם דין גרף של רעי, ה"נ לא הי' אסור לו (אפילו לשיטת המ"א) לזרוקם בבית ולהשאירם כך. אבל מי שמקפיד ע"ז י"ל דלעולם אסור משום נוול הבית, וכדעת המ"א. וע"כ צ"ל שמצות כבוד שבת בנוגע לסידור ונקיין הבית הוא דין בהבית, ולא תלוי בקפידת האדם.

²⁹ סק"א.

³⁰ המ"א סיים דבריו הנ"ל וכתב "[...] אסור לזרוק.]. עי' בתשו' מהרי"ל סי' קס"ג. ולכאורה אחר העיון במהרי"ל שם אין מובן כוונת המ"א. שו"מ (בשו"ע הוצאת מכון ירושלים) שכוונת המ"א לשו"ת מהרי"ל (שלפנינו) סי' קנ"ב. והאמת כדבריהם, שכן מצינו במק"א (סי' רע"א סק"א) שצייין המ"א לתשו' מהרי"ל סי' קס"ג, ולפינו נמצא בסי' קנ"ב.

ויש לבאר כוונת המג"א כאן, דהנה בסי' רע"א שם כתב המ"א "וכתב בתקוני שבת שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מול מאדים, ובסוף יום ו' הוא מול צדק, לכן יקדש בצדק, וכ"כ בתשו' מהרי"ל סי' קס"ג". והנה במהרי"ל שם לא הזכיר ענין הקידוש שכתב התקוני שבת (כמ"ש היד אפרים שם), אלא כתב על הא דאמרו רז"ל (שבת ק"ט, ב) שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בע"ש מביהכ"נ לביתו, אחד טוב ואחד כו', "דהיינו לפי סדר [המזלות] כצנ"ש חל"ם, צדק יוצא ומאדים נכנס, והן הן אחד טוב ואחד היפך", עכ"ל מהרי"ל (ועי' מחצה"ש שם בביאור סדר המזלות).

ועפ"ז יתבאר מה שצייין המ"א כאן לדברי מהרי"ל הנ"ל, דהנה מובא לעיל ממהרי"ו שהיו כאלו שחששו לזרוק דברים בבית כדי שלא לזרוק המלאך, והבאנו מה שפ"י בזה הדרכ"מ [ד"ל-] שכוונתם לשני המלאכים המלווין כו'. ולפי"ז י"ל שעיקר החשש בזה הוא רק בתחילת כניסת השבת כשנמצאים שני מלאכים הנ"ל ומברכים אותו לפי מעשיו, כמבואר שם בגמ'. ובמנהגי מהרי"ל (הל' שבת קרוב לתחלתם, בדפו"ח עמ' רד ואילך): "הא דאי' בגמ' "שני מלאכים... איתא במדרש דהם ב' המזלות עקרב ומאדים והם משמשין בע"ש סמוך לחשיכה אחד לברך ואידך להפך. אם הכין האדם כראוי [בשינויי נוסחאות: וכשיכבד האדם את השבת כראוי] המברך מברך והולך לו וחבירו יענה אמן בעל כרחו" כו'.

ולזה חששו האומרים שזרקין המלאך, והיינו שהמלך הטוב שרוצה לברך ורואה שאין הברכה בידו ובעל כרחו צריך לענות כו', ה"ה רוצה לברוח כו', אבל מלאך ההיפך הרי אדרבה אם הכינו כראוי אז זורקין אותו אחר שיענה אמן כו'. וכ"ז בתחלת כניסת השבת ששני המלאכים נמצאים ואז דנים אותו כו'. אבל אחר הסעודה אין לחוש לכ"ז.

ומכ"ז נמצא שגם המ"א לא הניח הדבר באיסור. [אך מש"כ "אסור" קודם שצייין למהרי"ל, לכאורה הרי פשוט כוונתו שאכן אסור לזרוק, מדינא, ובה חידש רבינו שגם כשכתב המ"א "אסור" לא דק בלישני, אבל לעולם לא כיוון המ"א שאסור מדינא. וק"ל].